

Jr

Redactie: Dr K. W. DAMMERMAN, Dr D. F. VAN SLOOTEN.

Vaste Medewerkers: Dr J. G. B. BEUMÉE, L. COOMANS DE RUITER, Prof. Dr H. C. DELSMAN, Prof. Dr W. M. DOCTERS VAN LEEUWEN. Dr Edw. JACOBSON, Dr S. LEEFMANS, J. C. VAN DER MEER MOHR Jr., J. OLIVIER

Adres der Redactie: Van Imhoffweg 10, Buitenzorg

✻ ✻ **ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN DER N. I. N. H. V. f 8.50** ✻ ✻

EENIGE GEGEVENS OMTRENT DEN KLEINEN JAVAANSCHEN VISCHOTTER

Geïnspireerd door een artikeltje over bovengenoemd dier van de hand van Dr S. LEEFMANS in de Februari-aflevering, jaargang IX van De Tropische Natuur, waarin ik tevergeefs naar meerdere bijzonderheden heb gezocht, heb ik hieronder eenige gegevens uit het leven van dezen vischotter samengesteld, gebaseerd op jarenlange waarneming in West-Java. Over de levenswijze van deze toch zoo algemeen voorkomende carnivoor is blijkbaar nog niet veel naders bekend.

Onze vischotter, *Lutra cinerea* ILLIG., is een sociaal levend zoogdier, dat gewoon is in troepjes van twee tot vijf (en misschien wel meer) stuks te jagen, en wel in ondiepe rivieren met veel steenen. Toch visschen zij ook in de diepe kolken (Soend. leuwi) daarvan. Men kan ze vinden vanaf de Zuidkust tot op ongeveer 1700 m hoogte, in alle riviertjes, beken en bergstroompjes. Mogelijk echter treft men ze niet aan in de groote en diepe waterstroomen aan de Noordkust, zooals b. v. de Tjitaroem en anderen, hoewel zij in het midden- en bovenstroomgebied van die rivieren wel degelijk leven.

De mondingen dezer rivieren worden bewoond door den grooten vischotter, *Lutra lutra barang* CUV., die niet schroomt ook in zee te visschen, zooals mijn vader destijds waarnam. Hij heet a n d j i n g a è r ¹⁾ in de Tjitaroem-delta.

¹⁾ Voor Sumatra geven ROBINSON en BODEN KLOSS (Journ. Fed. Malay St. Mus., Vol. VIII, pag. 14) vier soorten otters op, nl. *Lutra vulgaris barang* CUV., (= *L. lutra barang*), *L. simung* LES., *L. sumatrana* GRAY en *L. cinerea* ILLIG. Op Borneo komt *L. cinerea* ILLIG., *L. sumatrana* GRAY en buitendien *L. lovii* GÜNTHER voor.

De s é r o schijnt bij het afvisschen van stroomgebieden een bepaalde methode te volgen. Dit kon ik op de theeonderneming Tjiboeni, op den Patoeha, vaststellen. Daar werd nl. periodiek een bepaald stroomgebied eenige dagen achtereen bezocht, daarna werd dit verlaten. De dieren verplaatsten zich dan naar vischvijvers of naar een ander stel riviértjes. Soms waren nergens verse ottersporen op mijn geheele afdeeling te vinden. Deze perioden wisselden van drie tot circa zeven dagen, soms misschien ook wel langer. Voorzoover ik kon nagaan werd dan zoo'n riviergebied over eenige kilometers afgevischt, totdat zij ineens het jachtterrein verlaten hadden. Het visschen werd des nachts uitgeoefend, doch begon in enkele gevallen reeds om ca 5 uur 's namiddags.

De hoofdschotel van hun menu bestaat ontegenzeggelijk uit rivierkrabben, *Paratelpusa* spec. (Soend. keujeup), welke zij mogelijk onder steenen vandaan halen en uit gaten in de rivieroever, waarschijnlijk ook direct uit het water. Onder het visschen gaan de otters, voorzoover ik kon nagaan, steeds stroomopwaarts; nooit nam ik het omgekeerde waar. De Soendanees vertelt nog, dat de otter soms met zijn staart „hengelt”; hij zou dan de punt van dit fameuze lichaamsdeel in het gat of onder een steen steken, waar hij krabben geroken heeft. Bijt het schaaldier in dit vreemdsoortige lokaas, dan trekt de bezitter ervan haastig zijn staart terug en grijpt de krab! Het klinkt fantastisch ¹⁾. Deze gewoonte moet nader bevestigd worden.

De buit wordt fijngekauwd — ook de visch —, bij welke bezigheid de s é r o den kop verticaal omhoog steekt. Het krabbenschild wordt in kleine veelhoekige stukjes verbrijzeld, die onverteerd weer het lichaam verlaten en alsdan een groenachtig zwarte kleur hebben, welke echter na eenige dagen in eenzijdig rood en wit overgaat. Op visch is deze otter verzot en als hij dezen krijgen kan, schuwt hij de onmiddellijke omgeving van huizen bij de vijvers niet. Mij is een geval bekend, dat otters de visch uit een vijvertje naast de woning van een employé haalden, op 4 m afstand van diens slaapkamer! In gevangenschap nuttigen vischotters met graagte allerlei voedsel, dat in de natuur wel nooit onder hun bereik zal komen, als pisang, brood, biscuitjes, geroosterde katjang, enz. Dit werd in den dierentuin te Bandoeng vastgesteld.

Het visschen in vijvers geschiedt ook meestal in gemeenschap. De dieren duiken daarbij tamelijk lang onder en komen telkens even boven, om lucht te happen, waarbij zij een schellen roeptoon, die eenigszins vibreert, doen weerklinken. Zij maken dan een zeer levendigen indruk. Is de buit bemachtigd, dan wordt hij op het droge gesleept, om daar verorberd te worden.

Voorzoover ik weet, visschen de s é r o's niet in vijvers, die dieper zijn dan ongeveer 2 m. De ondiepe vijvers, van ca 1 m diepte, hebben het meest van dezen vischdief te lijden. De schade kan aanzienlijk zijn, tengevolge van de groote gulzigheid van deze dieren. Wie ze in gevangenschap gadeslagen heeft, zal bemerkt hebben, dat zij haast onverzadiglijk zijn en bijna den geheelen dag erbarmelijk om voedsel schreeuwen. Reikt men hun het een of ander, dat eetbaar is, dan zullen zij het bijna altijd eerst even in het water dompelen alvorens het te verorberen. De otters schijnen vooral grootere visschen te vangen; goudvisschen tot 2 kg toe

¹⁾ De heer MEINTZER der thee-ond. „Sperata” vertelde mij eene waarneming van otters in de Tjilaki, Z. van Pengalengan, die hiermede overeenstemt. Een der otters zat nl. rechtop in den ondiepen stroom en de anderen keken toe. Plotseling renden deze allen op den eersten toe, waarop een hevig gekrijsch ontstond.

worden door hen overmeesterd. Volgens zeggen van de Soendaneezen zouden zij vooral de roode of gele visschen wegkapen. Het is mogelijk, dat deze visschen het eerst aan de beurt zijn, doch het is niet aannemelijk te denken, dat de otter de anderen niet zou waarnemen, waardoor hij ze dus niet zou krijgen, hetgeen inderdaad wel degelijk het geval is. De vraag of zij in vijvers, met waterplanten en wieren begroeid, met succes kunnen visschen, is nog niet uitgemaakt.

De vischotter, waarvan hier sprake is, deponeert zijn uitwerpselen, naar het schijnt, nooit in het water. Men vindt nl. aan de oevers van elke door otters gefrequenteerde rivier bepaalde plaatsen, die voor dit doel uitgekozen worden. Zulke plekken zijn geheel kaal, er groeit zelfs geen mos; het gewas, dat er eens stond, is door de otters platgelopen en de scherpe uitwerpselen zorgen voor het dooden ervan en voorkomen ook de ontkieming van nieuwe plantjes. Op zoo'n plaats lijkt de grond wel gepolijst, en als de otters, na een poos weg te zijn geweest om een ander stroomgebied af te visschen, terugkomen, gebruiken zij deze plekken opnieuw. Alle of vrijwel alle otters van het gezelschap deponeeren er hun behoefte gemeenschappelijk.

Daarbij gedragen zij zich op hoogst eigenaardige wijze. Alles wordt door elkaar geworpen en verspreid, zoodanig, dat van den oorspronkelijken vorm van de uitwerpselen niets meer te bekennen valt. De Soendaneezen beweren, dat dit onder hevig gekrijsch (*k o k o r è a k a n*) geschiedt. Deze plaatsen liggen ook wel eens eenige meters van den stroomoever; dan voert een onmiskenbaar pad erheen, dat door het vele gebruik geheel gladgelopen is. Een keuze van zoo 'n plek heeft plaats ingeval door te groote steilte van het terrein vlak aan den oever niet voldoende plaats beschikbaar is. Zelfs trof ik tot tweemaal toe zulke plekken aan boven op een heuvelruggetje tusschen twee stroomen, resp. ca 20 en 40 m van het water.

De Soendaneezen geven aan het vreemde verschijnsel van het uiteenwerpen der faecaliën een mystieke verklaring. De otters zouden volgens hen een talisman bezitten, een zg. *moestika*¹⁾, welke met de uitwerpselen het lichaam verlaat, en die hem, die dit kleinood inslikt, dus ook den mensch, in staat stelt onder water te zien, te duiken zonder te stikken en ... te kunnen visschen! Het moet een melkwitte steen van knikkergrootte zijn, die op de plek, waar de otters hun uitwerpselen loozen, door alle leden van het gezelschap om strijd gezocht en door den gelukkigen vinder ingeslikt wordt, daarom het omwoelen. Er zou echter bij elk gezelschap slechts één steen zijn, vandaar het luid misbaar, dat de dieren maken in hun opwinding. De otter, die de bezitter van den steen is geworden, verkrijgt onmiddellijk de wonderbare eigenschappen. En de andere leden van het gezelschap dan, die minder fortuinlijk zijn geweest en toch dezelfde bedrevenheden behouden? Daarover zwijgt de naieve legende, die ook in dit geval weer de onlogische gedachtengang toont, — om een schijnbaar onverklaarbaar natuurverschijnsel toch te willen uitleggen — deze inlandsche dierlegenden zoo eigen.

Er zijn streken op Java, waar de vischotter beduidende schade aanricht. Vooral de eigenaars van vischvijvers, welke in de nabijheid van rivieren en beken in het heuvelland zijn aangelegd, weten hiervan mee te praten.

¹⁾ *Moestika's* zijn steenachtige concreties, die in sommige vruchten (klappers, koffieboonen, enz.) en bij verschillende dieren (geiten, apen, enz.) in de ingewanden en andere lichaamsdeelen worden aangetroffen. Als bezoar-steenen zijn zij in het geheele Oosten bekend. Zij spelen een groote rol als talisman en geneesmiddel.

Als een vrij afdoend middel tegen deze vischdieven, doch uitsluitend een afweer- en geen verdelgingsmiddel, worden toegespitste bambooreepen gebruikt, welke met de punt naar boven in schuine richting ongeveer in een hoek van 45° , op onderlinge afstanden van ca 10 cm, in den bodem van den vijver worden gestoken zoodat het geheel den indruk maakt van een veld met lanspunten beplant. Het doel van deze inrichting is ten eerste, om de otters door de vele scherpe punten af te schrikken, en ten tweede om een vluchtruimte te maken voor de visch, zoodat de otter — die tusschen die reepen zijn prooi niet snel genoeg kan vervolgen — zonder succes deze vijvers bezoekt. De punten zullen hem m. i. niet afschrikken (wegens zijn dikke huid en dito vacht), de werking is dus zuiver defensief. Veel vaker worden met dezelfde bedoeling de afgehakte toppen van bamboestengels — die, zooals bekend mag worden geacht, vol zitten met zijtakken — in de vischvijvers geworpen. Deze inrichting werkt weliswaar belemmerend, doch of zij ook afdoende is?

Een ander middel om de vischdieven angst aan te jagen, bestaat uit een bamboekoker, van welke het eene uiteinde gesloten is. Het open einde steekt eenige decimeters boven een spil uit, waarom het geheele toestel draaibaar is. Dit toestel is gemonteerd onder een waterstraal en wel zoodanig, dat de bamboepijp in ledigen toestand onder een helling van ca 60° omhoog staat, met het open einde onder den straal. De spil bevindt zich op $\frac{2}{5}$ der lengte van den koker, gerekend van onder, dus het gesloten einde. Vult zich de pijp nu met water, dan wordt zij topzwaar, kiepert om, het water loopt eruit en het ledige ding valt in den ouden stand terug op een steen. Dit geeft een vrij harden slag, die het gedierte moet verjagen ¹⁾. De regelmaat is echter te groot, zoodat de dieren m. i. er spoedig aan zullen wennen ²⁾.

De otters bewonen meestal de steile en dichtbegroeide oevers van rivieren, waar zij òf in holen òf onder dichte varengewassen hun leger bereiden. Van daaruit kunnen ze gemakkelijk hun jachtgebied bereiken en hebben zij tevens een uitmuntende dekking tegen eventueele achtervolgers.

De Europeesche otter heeft de gewoonte om zijn nest te maken in eene verwijde ondergrondsche ruimte, gelegen boven den hoogsten waterstand, welke door middel van een gang, die onder water uitmondt, met de buitenwereld in verbinding staat. Of de javaansche zooiets doet is mij niet bekend; van inlandsche zijde is mij nooit iets dergelijks ter oore gekomen. Het aantal jongen is waarschijnlijk 2 à 3.

Otters zijn uitstekende loopers, zij houden het tegen snelle en geoefende honden vrij lang uit, waarbij hun geringe lichaamsgeur in hun voordeel is, in tegenstelling b. v. met de civetkat. Het gebeurt zelden, dat dit dier op de jacht door een gewerschot op slag wordt gedood. Hij behoort namelijk, met de vliegende maki, *Galeopterus variegatus* CUV., en vermoedelijk met zijn grootere verwant *L. barang* tot de taaiste zoogdieren van Java. Een zwaar getroffen otter kan zich dikwijls door duiken of wegrennen nog uit de voeten maken. Men schiete dus niet op een otter, tenzij men 90% zekerheid heeft hem doodelijk te treffen.

Sitoe Goenoeng.

E. BARTELS.

¹⁾ De Soendaneezen noemen dit werktuig *pantjoerë nang*.

²⁾ Dr EDW. JACOBSON schreef mij, dat in de Padangsche Bovenl., in vele vischvijvers een halve klapperdop op een paal staat of op een bamboestijl, midden in den vijver. Daarin wordt wierook, *mě n j a n*, gebrand, onder het prevelen van een tooverformule, wat een uitstekend afweermiddel heet te zijn, tegen menschelijke en dierlijke vischdieven! Helaas is een probaat middel niet zoo goedkoop!